

FORMATION AND DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTERESTS IN STUDENTS IN MOTHER TONGUE AND LITERATURE

Abdullayev Farrux

She is a teacher at the Samarkand Regional Center for
Retraining and Advanced Training of Public Education

Annotation

This article focuses on the importance of cognitive education in shaping students' interest in their native language and literature.

Keywords: cognitive, interest, teacher, lesson, system, cognitive activity.

Ta'limdagi kognitivlik har qanday fanning turli jihatlarini o'rganish ongli ravishda bilim jarayonlarini takomillashtirish, axborot kompetentsiyasi va tanqidiy fikrlashni shakllantirishga imkon beradi. Kognitiv qiziqish eng yuqori darajalardan biri sifatida ta'lim jarayonini yengil va quvonchli muhitda o'tishini ta'minlab beradi.

Intellektual faoliyatning yana bir ko'rsatkichi o'quvchilarning jarayonda o'zlari ishtirok etish istagi paydo bo'lishidir. Bu narsa dars davomida ko'tarilgan masalalarni muhokama qilishda o'rtoqlarining javoblariga qo'shimchalar kiritishda o'z aksini topadi. Yuqorida aytilganlarning barchasi bevosita kognitiv ta'lim bilan bog'liqdir. Shunday qilib, kognitiv qiziqish ko'rsatkichlari eng asosiy jihatlarni yetarlicha kuch sarflamagan holda aniqlash imkonini beradi. Ona tili darslarida ham bu faoliyatni zamonaviy yutuqlar asosida hamda o'qitish usullari yordamida o'quvchilarda uyg'otishdan iboratdir. O'qituvchi bajarishi mumkin bo'lgan ko'rsatkichlarning yana asosiy muhim jihatlardan biri o'quvchilarning bilimi, qiziqishi qay darajada ekanligini baholash hisoblanadi. Kognitiv faoliyatning hissiy jihatdan xavfsizligi shundaki har bir javob beradigan o'quvchini faoligidan kelib chiqqan holda ularni alohida rag'batlantirib borishdir.

Kognitiv qiziqish, muhim omillardan hisoblanadi ya'ni o'rganish shu bilan birga hayotiy ko'nikmalarda shaxsning shakllanishini ta'minlaydi. Kognitiv qiziqishlarni rivojlantirishning muhim manbai o'qitishda o'rganilayotgan materialning mazmuni hayotiy misollar orqali yoritib berish hisoblanadi. Bunda dars jarayonida o'quvchilarning hayotiy ko'nikma va tajribalari orqali fanning mohiyatini ochib berishga intilishadi.

Shu orqali o'quvchilarda kognitiv faoliyat quyidagicha shakllanadi:

- bilim, ko'nikma, ko'nikmalar bilan qurollantirilladi;
- o'quvchilarning dunyoqarashi, axloqiy, g'oyaviy, siyosiy, estetik fazilatlarini tarbiyalashga hissa qo'shadi;
- ularning bilish qiziqishini rivojlantiradi;
- talabalarning potentsial imkoniyatlarini aniqlaydi va amalga oshiradi;
- izlash va ijodiy faoliyat bilan tanishtiradi.

Ta'lim qobiliyatlarini faoliyatning mohiyati bo'yicha tasniflash, ular quyidagi asosiy turlarni o'z ichiga oladi: *kognitiv, amaliy, tashkiliy, o'zini o'zi boshqarish va baholash*. Ta'limni muvaffaqiyatli o'rganish uchun muhim ahamiyatga ega kognitiv ko'nikmalar, ya'ni mustaqil ravishda qobiliyatlar asosida bilim olish asosiy bilim va qobiliyatlariga bog'liq:

- o'quv va ilmiy-ommabop bilan ishlash qobiliyati adabiyot, shu asosda mustaqil ravishda va bilimlarni chuqurlashtirish;
- kuzatishlar va ularning asosida o'tkazish qobiliyati xulosalarni shakllantirish;

- mustaqil ravishda modellashtirish va qurish qobiliyati gipotezalar;
- eksperimentni mustaqil ravishda o'rnatish qobiliyati va unga yangi bilimlarni olish uchun asos;
- hodisalar va kuzatilgan faktlarni tushuntirish qobiliyati mavjud nazariy bilimlarga asoslanib, bashorat qiling nazariyalardan kelib chiqadigan natijalar.

Kognitiv qobiliyatlardan tashqari, muhim rol o'ynaydigan jihat bu - amaliy ko'nikmalar. Demak, adabiy asarlarni o'rganishda ularni tahlil qilish ona tilidagi mashqlarni bajarishda o'quvchilarda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish zarur. Shuning uchun o'qituvchi o'quvchilar bilan ishlashda o'zlarini amaliy ishlashlariga ko'proq e'tibor berishlari kerak. O'z navbatida o'quvchilarga yordam berish bilan birga, o'quvchilarni o'ylantiradigan, so'z boyligini boyitishga qaratilgan qiziqarli savollar, topshiriqlar ishlab chiqishi kerak.

L.V.Axmetovanning ta'kidlashicha, kognitiv ta'lim "bu turli xil metodlar, o'qitish usullarining to'plami emas, balki shaxsni biopsixosial tashkil etish modeliga asoslangan dinamik tizimdir". Bunday tizim nafaqat "o'quvchilarning aks ettirish faoliyatini rivojlantirish va ta'lim muammolarini hal qilish uchun zarur bo'lgan intellektual ko'nikmalarni shakllantirishga", balki "turli xil modalliklarning hissiy-idrok kanallariga, shuningdek sezgir-intuitiv kanallarga" yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Kognitiv o'rganish bu o'quvning ongi va faoliyati tamoyillariga asoslangan va o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini, aql-zakovatini rivojlantirishdan iborat ta'limdir. Kognitiv o'rganish eng oddiy ma'lumotlarni olishdan va eng murakkab, ijodiy muammolarga yechim topishdan iborat.

Kognitiv o'rganishning asosiy maqsadi, tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, o'rganish va yangi vaziyatlarga moslashishga imkon beradigan aqliy qobiliyat va strategiyalarning butun majmuasini rivojlantirishdir. Kognitiv mahorat sharoitida o'quv jarayonining asosiy yo'nalishi axborotni o'zlashtirishga emas, balki o'rganilayotgan predmetlarning ichki aloqalarini anglashga, o'quvchilarni suhbatga, izlanuvchan fikrlashga undaydi va aqliy faoliyatini oshirishga qaratilgan. O'qishga bunday yondashgan holda, ataylab va asosli fikrlash jiddiy va qiyin bilim ishlari bilan bog'liq bo'lib, fikrlash faoliyatining yuqori samarali o'sishiga yordam beradi. Axborot birinchisidan ikkinchisiga o'tganda, ta'lim jarayonida o'qituvchi va talabaning o'zaro munosabatlarining o'rnatilgan modelidan foydalanish zamonaviy oliy ta'lim muammolaridan biri hisoblanadi. Axborotning o'qituvchidan o'quvchiga o'tishi va munozaralar, savollar, ishning dialog turlari ko'rinishida qayta aloqa shaklida qaytib keladigan o'zaro ta'sir shakllarini yanada zamonaviy va samarali deb hisoblash mumkin. O'zaro hamkorlikning eng samarali va samarali modeli - bu interaktiv ish shakllari, bu erda ma'lumotlar o'quvchilar o'rtasida ham o'tkaziladi. Shu nuqtai nazardan o'qituvchining yangilik qilishga, ishning yangi shakllaridan, yangi ta'lim texnologiyalaridan foydalanishga tayyorligi katta ahamiyatga ega. Ushbu masalani ko'rib chiqayotganda, bilimni o'rganish, avvalambor, uni o'quv jarayonida amalga oshirish shakliga bog'liq degan taxminga tayanamiz. Ta'lim jarayoni sub'ektlarining samarali o'zaro ta'siri kognitiv ta'limni samarali amalga oshirish shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tabachenko T.S. Pedagogik ta'limda kognitiv o'rganish muammolari Moskva. 2007. 2-4.
2. Fadina A.G. Talabalarni jamoada ishlashga o'rgatish uchun kognitiv-vizual yondashuvni qo'llash. 2015. 207-210.
3. Yadrovskaya M.V. Kognitiv o'rganishni amalga oshirishda modellashtirish / 2012. 602-618.